

ВІДГУК

офіційного опонента – доктора педагогічних наук, професора

Танько Тетяни Петрівни

на дисертацію Семенова Олександра Сергійовича

**«Теоретико-методичні засади формування творчо спрямованої особистості
старшого дошкільника у позашкільному навчальному закладі»,**

представлену на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук за
спеціальністю 13.00.08 – дошкільна педагогіка

До найбільш актуальних проблем сучасності належить проблема дитинства. Рівень освіченості, вихованості та духовної культури спочатку малюка, а потім і нації в цілому, визначає орієнтацію Людства на майбутнє.

Теоретична привабливість гуманістичних ідей, які ставлять у центр уваги дитину як суб'єкт життя, як вільну та духовну особистість, що має потребу в саморозвитку, не викликає сумнівів, проте практична їх реалізація – дуже складна проблема. Тому у педагогічних пошуках справедливо віддано пріоритети дошкільній ланці освіти, яка є першою сходинкою, коли закладаються основні риси особистості, що визначатимуть поведінку, спрямованість, потреби та інтереси людини протягом життя.

Модернізація змісту дошкільної освіти України вимагає визначення чітких методологічних засад, що враховують сучасні світові та європейські тенденції її розвитку. Оновлений зміст дошкільної освіти має забезпечувати набуття дитиною таких фундаментальних якостей, як здатність конструктивно впливати на довкілля, самозмінюватися та самореалізуватися в ході своєї життєдіяльності; самовдосконалюватися в різних видах діяльності та формах активності; за сприяння авторитетних дорослих гармонійно різнобічно і творчо розвиватися як індивід, суб'єкт, особистість та індивідуальність.

Становлення старшого дошкільника, як творчо спрямованої особистості – кардинальна для дошкільної освіти проблема, що має вирішуватись як у

навчально – виховному процесі сучасних ДНЗ, так і в діяльності позашкільних закладів.

Сьогодні ж, на жаль, споглядається невідповідність змісту дошкільної та позашкільної освіти суспільному замовленню. Із завдань, що актуалізуються, часто – густо розв’язуються тільки два: передача досвіду знань і досвіду навичок. Дві інші, не менш важливі культури суспільства – передача творчого досвіду і досвіду емоційно – ціннісного ставлення, формування творчо спрямованої особистості старшого дошкільника – не вирішуються.

При цьому слід наголосити, що слова «творчість», «творчий» ми часто чуємо й використовуємо. Ми говоримо не про діяльність, а про творчу діяльність, не про мислення, а про творче мислення, про творчий урок, або творче заняття. Проте постійне оперування терміном «творчий» не додає реально творчого потенціалу нашій праці. Немає достатньо доступних і надійних методик діагностики творчого потенціалу, творчих здібностей особистості, розробок з різних методів творчої діяльності, що мають сприяти формуванню творчої спрямованості старшого дошкільника.

У цьому контексті дисертаційне дослідження, виконане Семеновим Олександром Сергійовичем, є надзвичайно актуальним і своєчасним.

Поцінуючи найважливіші здобутки дисертації, необхідно відзначити, що дисертантом здійснено аналіз наукових підходів до вирішення проблеми формування творчо спрямованої особистості старшого дошкільника в позашкільному навчальному закладі та визначено стан її розробленості; визначено провідні психолого-педагогічні детермінанти, розроблено концепцію та створено систему формування творчо спрямованої особистості старшого дошкільника в позашкільному навчальному закладі, обґрунтовано її структурні компоненти; проведено емпіричне дослідження стану сформованості творчо спрямованої особистості старшого дошкільника в позашкільному навчальному закладі та проаналізовано його результати; розроблено технологічний компонент системи формування творчо спрямованої особистості старшого дошкільника в

позашкільному навчальному закладі та експериментально перевірено ефективність її впровадження.

Безумовно позитивним є те, що дослідником ретельно проаналізовано ідеї провідних дослідників психологічних основ розвитку творчості на ранніх етапах онтогенезу особистості (І. Беха, Л. Божович, О. Запорожця, О. Леонтьєва, С. Рубінштейна, О. Кононко, В. Кузьменко, В. Моляко та інших), представників зарубіжної наукової школи (А. Бандури, Е. Торндайка, Д. Болдуїна, Ж. Піаже, А. Маслоу, К. Р. Роджерса та інших), що уможливило визначити спільне для багатьох теорій розуміння становлення творчої особистості, розробити комплекс наукових основ психолого-педагогічного супроводу формування творчо спрямованої особистості старшого дошкільника в позашкільному навчальному закладі.

Заслуговує схвалення вивчення дослідником творчо спрямованої особистості старшого дошкільника з позицій системного, аксіологічного, культурологічного, суб'єктно-діяльнісного, особистісно орієнтованого, а у проекції формувальної фази – діалогічного та технологічного методологічних підходів. Як наслідок – запропоноване автором визначення творчо спрямованої особистості старшого дошкільника є науково визначеним, лаконічним та водночас ємким і функціональним.

Не викликає заперечень і подана в дисертації структура творчо спрямованої особистості дитини старшого дошкільного віку, а також процес її формування, що сутнісно розглядається О. С. Семеновим як педагогічне управління розвитком потенційних творчих можливостей дитини. Переконливим є висновок пошукувача про старший дошкільний вік як сенситивний період формування творчо спрямованої особистості, що відповідає психологічним особливостям їх розвитку у зазначений віковий період, пошуку провідного виду діяльності дітей.

Концепція формування творчо спрямованої особистості старшого дошкільника в позашкільному навчальному закладі представлена єдністю трьох взаємопов'язаних концептів: методологічного (наукові підходи та принципи),

теоретичного і технологічного, що виразно унаочнено за допомогою рис. 3.2 на сторінці 182.

Оригінально і практично доцільно висвітлено основний концептуальний задум процесу формування творчо спрямованої особистості, який автор вбачає в реалізації ідей філософії свободи творчості в середовищі позашкільного навчального закладу як мінімально формалізованому та регламентованому правилами, пов'язаному із поступовим розширенням свободи творчості дитини та зменшенням керівного впливу дорослого на творчу позицію особистості вихованця.

Разом із цим заслуговує схвалення те, що О. С. Семенов ґрунтовно розглядає особистість педагога позашкільного навчального закладу, як одну з провідних детермінант формування творчо спрямованої особистості вихованця, актуалізуючи прямий лінійний зв'язок «творчий педагог – творчий вихованець».

Слід відзначити глибину та всебічність здійсненої О. С. Семеновим характеристики освітнього середовища позашкільного навчального закладу, що визначається ним як особливий структурований і змістовно наповнений простір, є відкритою динамічною системою із взаємопроникними компонентами: креативним, ігровим, розвивальним та афективно-емоційним. Автор доречно акцентує увагу на активізації емоційно-чуттєвої, когнітивно-оцінної, комунікативної та поведінково – діяльнісної сфер розвитку вихованця старшого дошкільного віку.

Визначаючи позиційне розміщення компонентів системи, дослідником враховано, що воно структурно відображає логіку освітнього процесу позашкільного навчального закладу, а також демонструє тісний взаємозв'язок усіх його суб'єктів і ключові засоби реалізації завдань.

Позитивної оцінки заслуговують визначені дисертантом критерії та показники творчо спрямованої особистості старшого дошкільника, розроблений ним критеріально – діагностичний комплекс, який містить відповідно дібраний інструментарій вивчення досліджуваного феномену. Сформована вибірка із

залученням 386 вихованців 6 – го року життя є репрезентативною, вдалим також є доповнення експерименту опитуванням 280 батьків і 33 педагогів, які працювали з вихованцями, що брали участь в експерименті.

Отримані дані констанувального етапу дослідження актуалізували необхідність упровадження розроблених автором дослідження теоретико – методичних засад і системи формування творчо спрямованої особистості старшого дошкільника в позашкільному навчальному закладі.

Важливим є й те, що О. С. Семеновим наведено управлінські та організаційно – методичні засади гурткової роботи зі старшими дошкільниками в позашкільному навчальному закладі, схарактеризовано дидактичні основи реалізації змісту діяльності позашкільних об'єднань з формування творчо спрямованої особистості, окреслено особливості упровадження комплексу особистісно орієнтованих методів формування творчо спрямованої особистості старшого дошкільника та інтерпретовано процедури формувального експерименту, які було реалізовано на базі Палацу учнівської молоді м. Луцька, комунального закладу Сумської обласної ради – обласного центру позашкільної освіти та роботи з талановитою молоддю, Івано–Франківського міського центру науково-технічної творчості учнівської молоді, Херсонського центру позашкільної роботи Херсонської міської ради, дошкільних навчальних закладів міста Луцька «Пізнайко» та «Волиняночка». Результати дослідження упроваджувались також на базі Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки, Волинського інституту післядипломної педагогічної освіти, Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка, Херсонського державного університету, Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, Академії імені Яна Длугоша в Ченстохова (Польща), що підтверджено відповідними довідками.

Основу експериментальних засад формувального експерименту становила запропонована авторська концепція, а також корекційно-розвивальна тренінгова програма «Формування творчо спрямованої особистості старшого дошкільника у

позашкільному навчальному закладі». О. С. Семенов докладно розкрив у дисертації особливості перебігу формувального експерименту із зазначенням конкретних форм і методів роботи з дітьми, педагогами та батьками вихованців. Усі експериментальні процедури були спрямовані на формування окремих компонентів творчо спрямованої особистості відповідно до отриманих даних констатувального етапу експерименту. Водночас досліднику вдалося врахувати необхідність системного і цілісного підходу до формування творчо спрямованої особистості в цілому.

Дисертантом коректно проведено аналіз отриманих результатів, які свідчать про достатню широту й валідність експерименту і в цілому підтверджують висунуту гіпотезу. Результати експерименту оброблені якісно і кількісно.

Додатки до роботи є інформативними і становлять вагоме науково-методичне підґрунтя для заглиблення в проблему формування творчо спрямованої особистості дитини старшого дошкільного віку в позашкільному навчальному закладі. Рівень апробації результатів дослідження підтверджується участю дисертанта в багатьох науково-практичних конференціях різного рівня, публікацією «Творча дитина: зрозуміти і підтримати» в науково – методичному виданні МОН України «Дошкільне виховання».

Не викликає сумніву практична значущість дисертації О. С. Семенова. Результати дослідження, що відображені в монографії, навчальному посібнику, публікаціях автора можуть бути використані педагогами позашкільних і дошкільних навчальних закладів, фахівцями спеціальності «Дошкільна освіта» у вищих навчальних закладах, у системі післядипломної педагогічної освіти.

Отже, дисертаційна робота характеризується змістовністю й обґрунтованістю викладених позицій, демонструючи культуру наукового мислення пошукувача, уміння за допомогою застосування комплексу загальнонаукових і спеціальних методів синтезувати емпіричний та теоретичний рівні наукового дослідження, порушувати і розв'язувати наукові проблеми, аргументовано й переконливо викладати наукові узагальнення. Викладене вище

дає підстави стверджувати, що наукові положення, висновки і рекомендації дисертаційного дослідження О. С. Семенова достатньо обґрунтовані й достовірні.

У цілому позитивно оцінюючи наукове і практичне значення отриманих дисертантом результатів, відзначимо окремі дискусійні положення та висловимо деякі зауваження й побажання до змісту роботи:

1. Вважаємо, що в першому розділі автор слушно вдається до аналізу змісту та структури базового для свого дослідження поняття «особистість», поступово виокремлюючи в ньому необхідні властивості, такі як «спрямованість» та «творча спрямованість». Однак, на нашу думку, в подальших розділах роботи слід було більш виразно відобразити зв'язок описаних наукових підходів до структури особистості С. Л. Рубінштейна, О. К. Ковальова, Г. С. Костюка (рисунки 1.4, 1.5) та тієї структури творчої спрямованої особистості дитини старшого дошкільного віку, яка склала основу авторської системи формування творчо спрямованої особистості вихованця позашкільного навчального закладу (рис. 3.4).

2. Визначаючи сутність ключового поняття дослідження «творчо спрямована особистість старшого дошкільника» автор наголошує на досягненні результатів у творчій діяльності дитини як провідному індикаторі сформованості творчо спрямованої особистості. Залишається незрозумілим, які саме результати творчої діяльності вихованця має на увазі дослідник, адже серед показників сформованості творчо спрямованої особистості про них не йдеться.

3. У розділі 2 схарактеризовано освітнє середовище позашкільного навчального закладу як провідну детермінанту формування творчо спрямованої особистості його вихованця. На стор. 112-113 автор слушно зауважує, що це середовище характеризують: гнучкість, діалогічність, суб'єктність, дитиноцентричність, відкритість, суб'єкт – суб'єктні взаємини учасників освітнього процесу тощо. Водночас Олександр Сергійович наголошує на лінійних взаєминах в рамках полісуб'єкта «дитина – батьки – педагоги». Вважаємо, що робота значно виграла б, якби дослідник більше уваги звернув ще й на взаємини в середині дитячого колективу вихованців, адже колективні заняття творчістю – це

час формування в дитини 6 – го року життя важливого досвіду соціальних взаємин, навичок самоорганізації діяльності на дозвіллі.

4. Представлений у підрозділі 2.4. порівняльний аналіз зарубіжного та вітчизняного досвіду діяльності закладів позашкільної освіти безперечно збагачує компаративістські уявлення про функціонування позашкільних навчальних закладів, однак не повною мірою відображає конкретні приклади формування творчо спрямованої особистості дитини 6 – го року життя.

5. Висновки до окремих розділів занадто стислі, схематичні. Наприклад, висновки до першого розділу не відобразили оцінки стану проблеми формування творчо спрямованої особистості старшого дошкільника у педагогічній теорії, висновки до третього розділу не містять вищого рівня узагальнення, конкретизації чинників і закономірностей формування творчо спрямованої особистості старшого дошкільника в роботі творчого об'єднання дітей за інтересами тощо.

Утім, висловлені зауваження та побажання не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації О. С. Семенова і є швидше підставою для наукової дискусії.

Основний зміст і результати дисертаційного дослідження висвітлено в 41 наукових та навчально-методичних працях, серед яких: 1 – монографія; 1 – навчальний посібник, 4 – статті у зарубіжних наукових періодичних виданнях, 4 – статті у вітчизняних фахових виданнях, включених до міжнародних наукометричних баз, 18 – статті в наукових фахових виданнях, 2 – статті в наукових виданнях інших держав, 1 – стаття в науково-методичному виданні МОН України, 10 – публікації в збірниках матеріалів наукових конференцій. На основі аналізу змісту цих публікацій можна констатувати, що наукові положення, висновки і рекомендації, які було отримано в результаті проведеної роботи, достатньо повно викладено в друкованих працях автора.

Структурна побудова, зміст, висновки, що викладені в авторефераті, повністю відображають основні положення дисертації.

Аналіз дисертації, автореферату й опублікованих праць дає підстави для висновку про те, що дослідження О. С. Семенова «Теоретико – методичні засади формування творчо спрямованої особистості старшого дошкільника у позашкільному навчальному закладі» є завершеною, самостійно виконаною науковою працею, що має вагомe теоретичне і прикладне значення, заслуговує позитивної оцінки, відповідає вимогам пп. 9, 10, 12, 13 «Порядку присудження наукових ступенів» (Постанова Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. за № 567) та іншим інструктивним вимогам Міністерства освіти і науки України щодо докторських дисертацій, а її автор – Семенов Олександр Сергійович – заслуговує на присудження наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності 13.00.08 – дошкільна педагогіка.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор,
декан факультету дошкільної освіти

Харківського національного педагогічного
університету імені Г. С. Сковороди

Т. П. Танько

